

ku górze szorstkie, trójkanciaste. Kwiatostan jest jajowaty, gęsty lub niekiedy u dołu przerywany, 2–3(4) cm długi, objęty liściowatą podsadką, złożony z 4–7(10), jajowatych kłosów, u dołu męskich, u góry żeńskich. Przysadki są lśniaco brunatne z zielonym kilem i wąskim błoniastym obrzeżeniem, a pęcherzyki jasnobrunatne, wyraźnie unerwione, z wąskim oskrzydleniem. Kwitnie zwykle w maju, w miejscach nasłonecznionych. Rozmnaża się głównie wegetatywnie.

Charakterystyka populacji

Roślina tworzy wyraźne skupienia, niekiedy o dużej powierzchni, nawet kilkunastoktarowe. Populacje mają różną liczebność – od kilkudziesięciu (Stanisławka koło Złejwsi Wielkiej) do kilkudziesięciu tysięcy pędów, np. w dzielnicach Torunia: Kluczykach (gdzie w 2012 r. zajmowała ponad 5 ha), Podgórzu i Wrzosach oraz między Grudziądzem a Wałdowem (L. Rutkowski, mat. npbl.). Niekiedy, np. na leśnych zacienionych przydrożach czy terenach zabudowywanych, populacje są szczątkowe.

Zagrożenie i wskazania ochronne

Stopień zagrożenia turzycy loarskiej w różnych częściach kraju jest różny; w skali całej Polski najwłaściwsze

wyduje się przyznanie jej statusu gatunku narażonego. Mimo odkrycia w ostatnich latach nowych miejsc występowania, można zauważyć szybkie zanikanie wielu dawniej znanych stanowisk. Na przykład na przedmieściach Torunia, w trakcie budowy autostrady A1 zniszczono około 3 ha powierzchni zajętej przez turzycę; w tym samym mieście część miejsc jej występowania zabudowano. Należy podjąć poszukiwania w zachodniej części Polski, gdzie stanowiska od dawna nie były potwierdzone.

Lucjan Rutkowski

Summary

Carex ligerica occurs in western and northern Poland. Known from about 100 locations, of which almost 60 have not been confirmed for a long time. The species is most numerous along the lower Vistula. It is a pioneer plant on loose and rather fertile dune sands and the characteristic plant of the order *Corynephoralia*. On the lower Vistula it forms its own association *Caricetum ligericae* where it is a dominant species and the open pine forest community *Pinus sylvestris* – *Carex ligerica* where it prevails in the herb-layer. *C. ligerica* populations vary from several dozen to several dozen thousand individuals. The main threat is posed by urbanization and construction of roads.

Carex repens Bellardi Turzyca poznańska

Synonim: *C. posnanensis* Spribille

Rodzina: *Cyperaceae* – turzycowate

Status

W Polsce gatunek narażony na wyginięcie.

Uwagi taksonomiczne

Takson występujący w Polsce opisany został pod nazwą *Carex posnanensis* Spribille w 1896 r. i przez jakiś czas uważany był za polski endemit (Szulczewski 1932). Kükenthal (1909) włączył go do południowo-europejskiego gatunku *Carex repens* Bellardii; słuszność tego ujęcia potwierdzają najnowsze badania molekularne (Lembicz i in. 2010).

Rozmieszczenie geograficzne

Gatunek europejski o silnie porozrywany zasięgu. Główne skupienia stanowisk w południowo-zachodniej Europie znajdują się we Francji przy ujściu rzeki Adour; w północno-zachodnich Włoszech i w Alpach Zachodnich; w Styrii i austriackim regionie Burgenland; w Siedmiogrodzie (Chater 1980). Ostatnio (Mesterházy,

Király 2006) znaleziono go w dolinie Ráby na Węgrzech. W Polsce rośnie na krańcowych, najbardziej na północ wysuniętych stanowiskach, a jako zawleczony stwierdzony został w okolicy Hamburga (Schulze-Motel 1980). Podawane wcześniej stanowisko w Brandenburgii w nowszych publikacjach jest pominięte (Rothmaler 2005).

Występowanie w Polsce

Turzyca poznańska rośnie w Kotlinie Toruńskiej i Dolinie Dolnej Wisły pomiędzy Ciechocinkiem-Podolem i Kłamrami koło Chełmna. Okazy opisane przez Spribillego jako *Carex posnanensis* pochodzą ze stanowiska między Przyłubiem a Dybowem w okolicy Gajtowa. Prawdopodobnie jest ono tożsame z istniejącym stanowiskiem położonym na wschód od Przyłubia. Poza tym miejscem występowania, w latach 60. XX w. Ceynowa (1969b) znalazła *C. posnanensis* w Dolinie Fordońskiej, w Chełmnie, gdzie mimo spadku liczebności utrzymuje się do tej pory, oraz w Kotlinie Toruńskiej w Grabowcu niedaleko ujścia Drwęcy – tego stanowiska nie udało się potwierdzić. W ostatnich 30 latach odnaleziono nowe stanowiska turzycy poznańskiej w Dolinie Fordońskiej (w Kłamrach koło Chełmna) i Kotlinie Toruńskiej: w Małej Kępie niedaleko Bydgoszczy, w leśnictwie Chorańkiewka koło Wielkiej Nieszawki, w Toruniu Bielawach i między Antoniewem a Wilczym Młynem koło Bielaw,

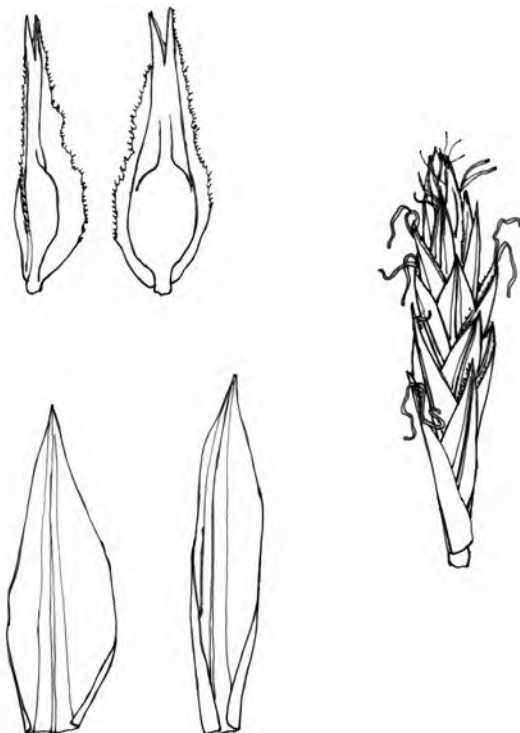
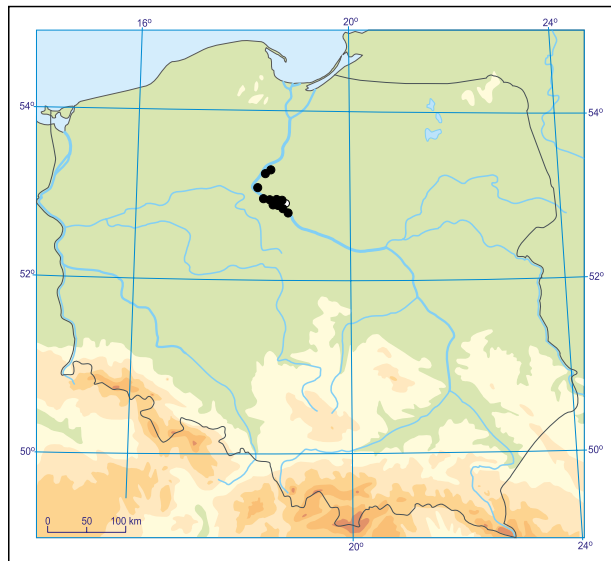
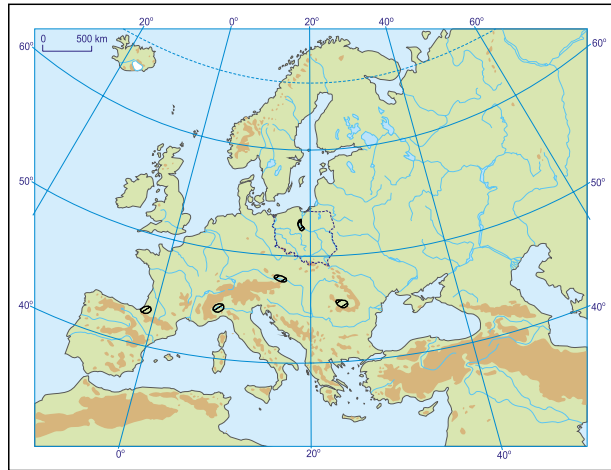
na zboczu pod Toruniem Kaszczorkiem, w Toruniu Czerniewicach koło Fortu Kolejowego, w Brzozie Toruńskiej oraz w Ciechocinku-Podolu przy południowo-wschodniej granicy Kotliny (L. Rutkowski, mat. npbl. z lat 1983–2011).

Siedliska i fitocenozy

Carex repens rośnie na piaszczystych terasach pradoliny i doliny Wisły powyżej poziomu wód powodziowych. Najliczniej występuje na górnych terasach, czasem na krawędzi wysoczyzn w miejscach ciepłych i okresowo suchych. Płaty turzycy poznańskiej rozwijają się na ogół na świeżych piaskach, w zbiorowiskach o charakterze pośrednim między murawami kserotermicznymi z klasy *Fesuco-Brometea* i napiaskowymi z klasy *Koelerio glaucae-Corynephoretea canescentis*. Nierzadko występują na polanach leśnych i w runie świetlistych borów i ubogich łąk. Niejednokrotnie zajmuje miejsca zaburzone, np. szkółki i uprawy leśne, porzucone pola przeznaczone pod uprawy leśne, okolice cmentarzy.

Morfologia i biologia

Bylina tworząca długie, podziemne rozłogi o grubości około 3 mm, pokryte brunatnymi strzępami pochew liściowych. Z prostoliniowo rozchodzących się rozłogów wyrastają w regularnych odstępach pędy nadziemne. Pędy generatywne tworzą się na siedliskach odpowiednio nasłonecznionych, a średnia ich wysokość wynosi 25–50 cm, podczas gdy w miejscach zacienionych pędy są płonne, pokładające się, dochodzące do 80 cm długości, o liściach 2–3 mm szerokich, delikatnych, jasnozielonych. Kwiatostany składają się z 7–20 gęsto ustawionych kłosów, górnych męskich, dolnych żeńskich, a w środko-

wej części mieszanopłciowych. Pęcherzyki są bładozielone, niewyraźnie unerwione, z szerokimi skrzydełkami u nasady. Owociki tworzą się rzadko i nie kielkują.

Charakterystyka populacji

Na obserwowanych stanowiskach turzycy poznańska tworzy zwykle duże i zwarte płaty złożone z tysięcy pędów nadziemnych. Płaty te rozluźniają się w miejscach ocienionych. Zanikają w zwartych młodnikach sosnowych, lecz nieźle utrzymują się w starszych drzewostanach. Roślina dzięki długim rozłogom łatwo przenosi się z zacienienia w miejsca o odpowiednich warunkach świetlnych i glebowych. Wobec braku lub tylko sporadycznie zdarzającego się rozmnażania generatywnego ma niewielkie możliwości tworzenia nowych stanowisk. Łączna powierzchnia płatów turzycy poznańskiej w Polsce wynosi kilka hektarów, jednak mimo odkrywania ciągle nowych stanowisk nieco się zmniejsza.

Zagrożenie i wskazania ochronne

Gatunek powinien być poddany obserwacji, choć obecnie nie wymaga specjalnych zabiegów ochronnych. Większość stanowisk znajduje się na terenach leśnych,

jednak często w pobliżu lub w obrębie miejscowości, gdzie jego siedliska narażone są na zniszczenie wskutek działalności człowieka. W Klamrach odłogi porośnięte turzycą poznańską podzielono na działki budowlane i część z nich została już zagospodarowana. Na Biela-wach tępiono ją w szkółce środkami chemicznymi. Turzycę posadzoną w byłym ogrodzie botanicznym UMK okazała się bardzo ekspansywna i opanowała znaczną jego część tworząc w miejscach półcienistych zwarty kobierzec, co wskazuje, że może być cenną rośliną zaradniającą.

Mirosława Ceynowa-Giełdon i Lucjan Rutkowski

***Carex chordorrhiza* Ehrh.** **Turzycę strunowa**

Rodzina: *Cyperaceae* – turzycowate

Status

W Polsce gatunek narażony na wyginiecie. W krajach ościennych: wyginął w Obwodzie Kaliningradzkim, krytycznie zagrożony w Czechach i na Słowacji, silnie zagrożony w Niemczech, zagrożony na Ukrainie. Umieszczony na europejskiej czerwonej liście roślin naczyniowych.

Rozmieszczenie geograficzne

Carex chordorrhiza należy do gatunków o zasięgu cyrkumpolarnym. Występuje w Eurazji i Ameryce Północnej (Hultén 1964; Hultén, Fries 1986). Jego zwarty zasięg obejmuje północną i północno-wschodnią Europę oraz północno-zachodnią część Azji. W innych częściach Europy, a także w Azji i Ameryce Północnej notowany jest na pojedynczych stanowiskach. W Europie zaliczany jest do grupy gatunków borealno-górskich.

Występowanie w Polsce

W Polsce *Carex chordorrhiza* osiąga południowo-zachodni skraj swego zasięgu. Gatunek uważany jest za relikw glacialny (Czubiński 1950; Szafer 1964), chociaż ostatnie badania wskazują, że przynajmniej na Pomorzu wykazuje cechy relikw wędrującego (Bloch-Orłowska, Herbichowa 2010). W ciągu ostatnich 100 lat gatunek był podawany z blisko 350 stanowisk, zlokalizowanych głównie w północno-wschodniej Polsce (por. Abromeit i in. 1898–1940; Polakowski 1963a; Sokołowski 1981a; Bloch-Orłowska 2007), na Pomorzu (Czubiński 1950; Bloch-Orłowska 2007; Sotek 2010), na Polesiu i Roztoczu (m.in. Fijałkowski 1959c, 1962) oraz pojedynczo w środkowej Polsce i na Dolnym Śląsku (por. Fiek 1881; Schu-

Summary

Carex repens has a small fragmented range, restricted to southern and central Europe. In Poland its sites are on the Lower Vistula, between Ciechocinek and Chełmno. The species occurs in dry and warm places, on the sandy escarpments of a moraine plateau and upper terraces of the Vistula. It propagates vegetatively by runners, forming large patches. The plant grows in small forest glades, on the edges of forest communities and in open pine plantations. It flowers abundantly only in sunny places. Thanks to its strong vegetative propagation abilities, the species does not need special protection measures. However, most of its locations are situated in the neighbourhood of towns, being potentially threatened by urban development and construction of roads. These sites need monitoring and, if required, active conservation.

be 1904; Szulczewski 1951; Kępczyński 1965; Hereźniak 1969). Po 1990 r. *C. chordorrhiza* została potwierdzona lub odnaleziona na 118 stanowiskach. Zdecydowana większość z nich grupuje się na Pojezierzu Litewskim,

